

Pomenek med vpraševalci in poročevalci

Da ne boste po nepotrebnem obračali strani in ugibali, kaj bi že spet radi od vas, naj kar precej povemo, da to pot ne prihajamo na dan z novimi vprašanji. Saj ste šele pred kratkim prejeli našo vprašalnico števil. 5 in kdor se je odločil, da bo odgovoril nanjo, ima že tako in tako kaj delati!

Pomenimo se rajši malo o vpraševanju in poročanju na splošno. Snovi za pomenek se ne zmanjka, saj stvar, ki je komaj stekla, ni nova samo za poročevalce, ampak po svoje tudi za vpraševalce. Izkušnje, ki smo jih mogli nabrati z dosedanjimi vprašalnici, so namreč skromne. Popolnoma jasno nam je, da bi se še zmerom morali učiti, tudi če bi imeli za sabo že štirideset vprašalnic namesto bore štirih, kolikor jih lahko pokažemo danes ta dan. Splošno veljavnih postav ali tudi samo napotkov pri tem delu skorajda ni in ne more biti. To, kar se je nekje drugje pokazalo uspešno, se bo pri nas morda ponovilo, morda pa tudi ne. Kar je bilo pred dvajsetimi, desetimi ali petimi leti še dobro, danes morda ni več tako dobro, če ni celo že nerabno. Prav zato je v vsakem vprašanju nekaj novega, nekaj takega, česar še nihče nikoli ni vprašal in nihče nikoli povedal. In prav zato menimo, da je to delo enako privlačno tako za vpraševalce kakor za poročevalce. Če pa hočemo, da to delo ne bo samo mikavno, ampak da bo tudi rodilo sad, si moramo vpraševalci in poročevalci prizadevati, da se med sabo čim bolj spoznamo, da se ujamejo, da najdemo skupen jezik, tako da za sporazumevanje ne bo treba dolgih, učenih spisov, ampak da bo zadostoval namig!

Čeprav smo vsi že slišali zgodbico o gluhi perici, se le ne moremo zdržati, da je tukaj ne bi še enkrat priklicali v spomin:

Naneslo je, da je tujec prišel po stezi ob potoku, kjer je ženska prala, in jo pozdravil:

»Dober dan!«

Perica: »Vreče perem.«

Tujec: »Kam drži ta pot?«

P.: »Dva mernika in pol.«

T.: »Botra, ali ste gluha?«

P.: »Ni rjuha, ne, so vreče!«

T.: »Vi ste najbrže nora.«

P.: »Nove? Kaj še, stare vreče so, saj vidite!«

T.: »Veš kaj, baba, v uho me piši!«

P.: »Ja, ja, tamle v oni hiši sem doma...«

V našem primeru pač ni strahu, da bi si bili vpraševalci in poročevalci tako daleč vsaksebi kakor ta perica in ta popotnik! Odgovori na prve štiri vprašalnice pričajo o dveh stvareh: prvič da poročevalci niso gluhi, drugič da vpraševalci ne govorimo ne po latinsko ne po latovsko. Kdor je hotel, nas je prav razumel že doslej in nas bo tudi za naprej. Pred nekaj leti javno napisano mnenje, da so naše vprašalne pole »morale ustvariti videz o nadrejenosti organizatorja in o podrejenosti naslovljenca,« ni bilo potrjeno. Nasprotno je res, da poročevalce in vpraševalce preveva duh pravega sodelovanja, ki poganja od vprašalnice do vprašalnice zmerom močnejše korenike.

Čisto nove možnosti pa prinaša v naše medsebojne odnose izhajanje »Glasnika«. Poprej smo bili pri najboljši volji omejeni na vrsto dvogovorov med inštitutom — kot pobudnikom ankete — in med posameznimi poročevalci. Za objavo uspehov vsakokratne akcije je organizator pač po svoje urejal in vrednotil prejeta poročila, poročevalci sami pa praktično skoraj niso imeli vpogleda v to delo.

Zdaj je drugače. Ne samo, da ob vsaki tiskani rojčitvi zlahka dobro

Vsem našim
poročevalcem
in sodelavcem,
prijateljem
in bralcem
uspehov in
zadovoljstva polno
novo leto 1957!

razložimo potrebo in načrt dela (kar smo poprej v ciklostilni tehniki mogli narediti samo z nekaj ubogimi stavki!), a tudi poročevalcem je dana priložnost, da javno, naravnost in o pravem času povedo svoje mnenje. Želja, da se to praktično omogoči, je sodoločala pri sklepu uredništva »Glasnika«, da bo samo vsaka druga številka vsebovala novo vprašalnico. Zato vabimo vas — naše stare in nove sodelavce — da bi odslej pridno izkoriščali to novo možnost za izražanje svojih kritičnih misli, pripomb, dopolnil, popravkov, ki bi jih določena vprašanja terjala. Z naše strani se bomo že potrudili, da jim odmerimo prostor, ki jim gre.

A da bi bili še drugače povezani z bralci, mimo naših vprašalnic, uvajamo to pot zanje v »Glasnik« posebno novo rubriko: *Odgovarjamo*. Tu predlagamo popolno zamenjavo vlog in se obenem javno obvezujemo, da bomo mi odgovarjali na vprašanja, namesto da bi večno vpraševali. Za začetek smo si morali pač sami izmisliti nekaj vprašanj, odslej pa bodi to vaša skrb!

Po prvi številki

Nemajhne težave so — brez naše krivde — zakasnile natisk in odpremo naše prve številke. Bila je sicer oktobrska, pa smo jo mogli razposlati šele prve dni decembra. Nato smo morali še — kakor vidite — menjati tiskarno in s tem proti svoji volji sprejeti majhne spremembe v zunanjem licu našega glasila. Upamo, da nam bo zanaprej s pretresljaji take vrste prizanešeno.

Odziva na našo prvo številko — razposlali smo jo predvsem našim šolam, pa tudi posameznikom, kolikor smo mogli zanje zvedeti — nam v tako kratkem času še ni mogoče oceniti. Eden izmed naših naslovnikov se nam je sicer takoj oglašil s pismom, kjer pravi med drugim: »Kar bom kje iztaknil, Vam bom z veseljem poslal... Dela imam več kot preveč. Vseeno bom pa kakšno urico posvetil stvári, ki ni samo predmet Vaše velike skrbi, ampak bi morala biti skrb vseh Slovencev.« Dobro vemo, da je mnogo naših naslovnikov istih misli, četudi se nam niso izrečno oglasili. To dokazuje že odziv na vprašalnico. Kar zadovoljni smo z njim: v 14 dnevih smo prejeli 20 vprašalnic z odgovori; vmes je dokaj doslej neznanega gradiva. Bodi vsem poročevalcem izražena naša najtoplejša zahvala! Tisti, ki se še niso odzvali, ne pozabite na nas!

V zvezi z odgovori bi pripomnili naslednje: Odgovori so naše znanstveno gradivo. Samo po sebi se razume, da morajo biti zato popolnoma točni. Bolje nič kakor pa izmišljotina ali nekaj površnega, »približnega«! Odgovarjanje na vprašanja pa zahteva marsikdaj truda: treba je spraševati. Prav tu pa opažamo, da se podatki — po doslej prejetih vprašalnicah sodeč — le prepogosto omejujejo samo na sedanost! Poudariti moramo, da ni dovolj, če poročevalec ugotovi samo sedanje stanje običaja. Marsikatere stvari danes ni več, pa je bila pred desetimi, petnajstimi leti! Običaji ginejo. Če bi spraševali čez pet ali deset let, bi bili odgovori bornejši, kakor so letos. Mimo te zakonitosti ne moremo in ne smemo. Točnost pa zahteva, da poizvemo tudi, kako je bilo, in ne samo, kako je. Zato prosimo: pozvedujte pri starih ljudeh, pri najstarejših v kraju! Oni naj vam povedo, kako je bilo v njihovih mladih letih — po-

vedali bodo mogoče tudi lahko, kaj sta jim o stvári pripovedovala oče ali ded! S tem sežemo lahko zelo daleč nazaj. Seveda je treba v odgovoru točno označiti, kaj je izumrlo in kaj še živi. To vse imejte, prosimo, pred očmi — nato pa pogumno na obisk, na pomenek, ki dá v neprisljeni obliki največ uspeha!

Kakor smo veseli dohajajočih izpolnjenih vprašalnic, tako pa tudi s presenečenjem ugotavljamo, da nam nekatere šole — res jih doslej še ni 30 — list sploh vračajo. Na šoli — po našem — lista verjetno niso niti dobro

prebrali in zato tudi ne opazili, da ga morejo dobivati brezplačno! Ali bi ga tudi v tem primeru odklonili? To bi se nam zdelo čudno. Odklonilno stališče bi nas prizadelo posebno v tistih krajih, ki so nam v naši mreži poročil nujno potrebni. To bi nas ob svojem času prisililo, da kraj osebno obiščemo in sami nabereмо zaželeno gradivo, kar bi bilo zvezano z nepotrebnimi stroški. Žal, je med šolami, ki so nam list vrnile, nekaj takih.

Za odgovore na vprašalnico bi prosili kmalu, vsekakor pa do marca 1957, ko bo izšla 3. številka »Glasnika«, ki bo prinesla drugi del vprašalnice o maskah.

Aktualnosti

Dunajska izdaja pohorskih pripovedk

(P. Schlosser, Bachern-Sagen. Vorwort von Leopold Schmidt, Wien 1956.)

V prvi številki Glasnika našega inštituta smo lahko poročali o »Posvetovanju vzhodno in osrednjealpskih narodopiscev v Ljubljani« tako iz Slovenije in Hrvatske kakor iz Italije, Avstrije in Švice od 26. do 28. marca 1956. Vsi udeleženci se ga z zadovoljstvom spominjajo, posvetovanje pa je vodilo tudi k nadaljnemu povečanemu uspešnemu in plodnemu vzajemnemu sodelovanju, ki sega še preko alpskega okvira do Aten in Leningrada, do Kiela in Dublina ter še preko Atlantika v ZDA. Povabljen je bil na to posvetovanje tudi profesor dr. Leopold Schmidt, priznani raziskovalec ljudskih iger, vodja Avstrijskega muzeja za narodopisje na Dunaju, urednik izdaj (Veröffentlichungen) tega muzeja in časopisa Österreichische Zeitschrift für Volkskunde, ljubeznivi mentor vseh jugoslovanskih znanstvenikov, ki so prišli po znanstvenih potih v muzej, ki ga on vodi. Sestanka se žal zaradi prezaposlenosti ni mogel udeležiti; če bi se ga bil, bi verjetno teh vrstic ne bilo treba pisati. Bil bi morda spoznal, da se mu prav nič ni bilo treba opravičevati, če hoče on in njegov časopis tudi danes še sodelovati pri preučevanju narodopisja na ozemlju današnje Slovenije, ki je bila nekdanj del Avstrijske države. Saj te pravice znanstveniku, ki svoj posel pozna in pošteno misli, še nihče v Sloveniji in Jugoslaviji ni odrekel, ampak smo ga vsestransko pospeševali — saj smo sodelovali pri tem celo z državljani anglosaškega rodu v ZDA.

Da velja to tudi za bližnje sosede v Avstriji smo z vsem svojim dosedanjim delom že dovoljno pokazali — znanstvena zavist je v našem inštitutu, hvala bogu, čisto neznan pojav — dela je za vse dovolj!

Nikakor pa ne moremo soglašati s tem, da bi si avstrijski znanstveniki in znanstveni zavodi svojili s svoje strani monopol za širše znanstveno obdelovanje slovenskega narodopisnega gradiva v tako imenovanih obmejnih krajih, za kakršno Schmidt, kakor se zdi, šteje ne le Pohorje, ampak kar ves slovenski del nekdanje Stajerske. In to kljub občutljivemu pomanjkanju avstrijskih znanstvenih delavcev, ki bi vsaj za silo razumeli slovenski. (Čudno pa je, da so se Nemci iz Rajha naučili zgolj iz znanstvenih razlogov slovenščine, n. pr. Erich Seemann.) Iz tega, da »das Bacherngebiet... beinahe ein Jahrtausend bei Steiermark, bei Österreich gewesen war« (str. VII), še ne sledi, da bi ta trdo slovenska gorska pokrajina — saj to priznava sam Schlosser (Das sind die Pohorzen, Bergslowenen besten Schlages, str. 7) — tudi še danes morala biti pri Avstriji. Tudi trditev »Auch die wissenschaftliche Erforschung der Untersteiermark ist immer eine österreichische Angelegenheit gewesen und die volkskundliche daher auch, solange von dieser überhaupt gesprochen werden kann« velja le, če se k pojmu »österreichisch« v smislu zgodovine privzamejo ne le Nemci, ampak tudi

Slovenci. Da so bili ti pri narodopisnem delu tudi na Štajerskem udeleženi že pred več kot sto leti, je razvidno iz Kotnikovega Pregleda slovenskega narodopisja (Narodopisje Slovencev I, str. 21—52). Pa tudi Nemci bi svojega dela ne bili opravili brez slovenskih poročevalcev in sodelavcev.

In kako naj razumemo Schmidtove besede »(So) stehen die ‚Veröffentlichungen‘... auch für jene Arbeiten, offen, die sich mit Gebieten ausserhalb der heutigen Grenzen (Österreichs) beschäftigen, und die dabei die alte Verbundenheit dieser Landschaften mit der alten grösseren Heimat zeigen. Das gilt beispielsweise für die Untersteiermark: Sosehr wir die wissenschaftlichen Verbindungen mit den Kollegen in Agram und Laibach begrüssen, so wollen wir doch auch aussprechen, dass wir diese Form der Erinnerung an den »grösseren Hintergrund« durchaus selbst betreuen wollen? Ali ni to zahteva monopola? O sledeči tožbi o krivičnosti državne meje na Štajerskem za Nemce rajši molčimo: naj pride L. Schmidt sam v ta »Grenzgebiet« in naj si ga ogleda,

Še k izvajanju L. Schmidta

L. Kretzenbacher je objavil v »Österreichische Zeitschrift für Volkskunde« N. S. 5, Dunaj 1951, 103—123, razpravo »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast in der Untersteiermark (1680—1722)«. V istem letniku istega časopiša (157—166) je priobčil letos umrli P. Schlosser svoje zapiske »Lemberger Streiche. Ein altsterisches Lalenbüchlein«. V zgoraj omenjenem predgovoru k dunajski izdaji pohorskih pripovedk je zapisal L. Schmidt v zvezi s tema dvema prispevkoma: »Seither (podčrtal jaz!) hat die slowenische Forschung diese Themen aufgenommen...«

Resnici na ljubo moram ugotoviti, da sta pisala o ruških igrah že Fr. Kotnik 1912, Janko Glaser pa 1932. To L. Kretzenbacher v navedeni razpravi sam navaja (str. 106, op. 8). Hkrati z L. Kretzenbacherjem in neodvisno od njega je objavil Janko Glaser novo razpravo o ruških igrah v »Slavistični reviji« III (1950), 166—172: Verske igre v Rušah. Med tiskom svoje razprave je zvedel

pa bo videl, koliko je bilo in koliko je podeželje tu nemško.

Končno treba tudi omeniti, da izdaja Schlosserjevih »Bachern-Sagen« — ne glede na predzgodovino, ko je bil rokopis že last Zgodovinskega društva v Mariboru — nikakor ne ustreza sodobnim znanstvenim zahtevam. Prvotno besedilo so nemški narodni socialisti 1941 v Mariboru uničili. O nastanku nove izdaje pa pravi avtor (str. 2): »Noch einmal unternahm ich es, wenigstens die schönsten und wertvollsten Erzählungen auf Grund meiner eigenen Originalaufzeichnungen neu zu bearbeiten« (1941). Naj bi bil zastran nas svojo nemško »Bearbeitung« izdal v nemškem jeziku za literarne gurmane, za znanstvene namene bi bil moral vsaj v opomnjah izdati tudi (slovenske) »Originalaufzeichnungen«, kajti le ti zaznamki imajo znanstveno vrednost. Zakaj pa v Svidci priobčujejo v nemških knjigah vsaj izbrane retoromanske tekste v izvorniku med glavnim besedilom, v opomnjah pa nemški prevod? (Glej n. pr. A. Büchli, Sagen aus Graubünden I—II, Sauerländer & Co., Aarau Leipzig, s. a.). **Ivan Grafenauer.**

L. Kretzenbacher tudi za to drugo Glaserjevo razpravo in jo v že navedeni opombi omenja.

L. Schmidt pravi nato v zvezi z mojo izdajo »Saljivih zgodb o Lemberžanih«, da knjižica »... ohne Schlossers Veröffentlichung bei uns nicht möglich gewesen wäre.« Stvar je nekoliko drugačna. Schlosserjeva objava lemlerških šal mi je dala pobudo, da izvršim dolgoletno namero. Vrh tega se je ukvarjal prof. dr. Pavel Strmšek iz Celja že dolga leta z Lemberžani in njihovimi zgodbami. V svoji knjižici ga izdatno navajam, ker mi je vse gradivo, kar ga je zbral, nesebično dal na razpolago. Tudi sam sem si že pred leti prepisal »Smešnice o Lemberžanih«, ki jih je v »Brusu« II (1890) objavil Rok D. Gorski (= Rok Drogenik), ter jih hranil z namenom, da nekoč zberem vse dosegljive zgodbe in jih objavim. Schlosserjev prispevek mi je bil torej samo pobuda; moja zbirka (kako je nastajala, natanko navajam v svoji knjižici) je obogatil za 3 (tri) obrazce. Prav nič več.

Niko Kuret.

Univ. prof. dr. Niko Zupanič osemdesetletnik

Dne 1. decembra 1956 je praznoval svojo osemdesetletnico dr. Niko Zupanič, redni profesor etnologije z etnografijo na ljubljanski univerzi. Rodil se je 1876 v Gribljah v Beli krajini. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, na Dunaju pa je študiral zgodovino, geografijo, etnologijo, antropologijo in prazgodovinsko arheologijo. 1953 je promoviral za doktorja filozofije pri profesorju Jirečku in Hirnu na osnovi disertacije Prihod Slovencev na jug. Znanje etnologije in antropologije je izpopolnjeval pri profesorju Rankeju v Münchnu ter v Zürichu in Baslu. L. 1908 je postal kustos Zgodovinsko-umetnostnega muzeja v Beogradu, 1914 pa je bil imenovan za kustosa Etnografskega muzeja v Beogradu. V tem obdobju je posvetil večji del svojega časa političnemu delu. 1921 je postal upravnik Etnografskega inštituta v Ljubljani, dve leti pozneje pa je dosegel ustanovitev samostojnega Etnografskega muzeja v Ljubljani. Tu je začel izdajati revijo »Etnolog«, ki je doživela 17 letnikov (1926—1945) in je bila predhodnica sedanjega »Slovenskega etnografa«. Njegova zasluga je tudi ustanovitev samostojne etnološke stolice na Univerzi v Ljubljani, kjer je kot njen predstojnik vzgojil vrsto mladih etnografov.

Odlično poznavanje vseh pomožnih ved etnologije, združeno z izrednim znanstvenim talentom, je nudilo profesorju dr. Niku Zupaniču vse možnosti najraznovrstnejšega znanstvenega udejstvovanja. Svojih bogatih misli in vedno novih, edinstvenih idej ni razvijal v obširnih razpravah, marveč v drobnih in preciznih delih. Njegove razprave izdajajo znanstveniki s širokim delovnim konceptom. Profesor Zupanič se je bavil predvsem z etnologijo, antropologijo in zgodovino. Dragoceni pa so tudi njegovi izsledki s področja prazgodovinske etnologije in celo paleolingvistike. Proučevanje etnologije in zgodovine Balkanskega polotoka je predmet njegovih študij in razprav. Tako je v delu Prvi nosilci etničnih imen Srb, Hrvat, Čeh in Ant ugotovil, da so se prvobitni nosilci imena Srb, Hrvat, Čeh in Ant prvič pojavili v zgodovini na področju Kavkaza in se nato naselili kot osvajalci med Slovani v Sarmatiji in tam ustanovili prvo primitivno državno organizacijo. S podobno problematiko se bavi v delih Naselitev

Srbov v makedonskem mestu Srbišče v VII. stoletju ter etnološki in sociološki moment v poročilu Konstantina Porfirogenita o prihodu Srbov in Hrvatov, Izvor in ime Antov in Etnogeneza Jugoslovenov. Pomembna so Županičeva dognanja o postanku človeških ras na splošno in ona, ki se bavijo z antropološko problematiko jugoslovanskih narodov. Omenjam le razprave K fizio-etnični metamorfozi narodov s posebnim ozirom na Jugoslovane, Problem povzročitve metamorfoze možganske lobanje z ozirom na kranjski indeks pri Jugoslovenih itd. — Iz domače etnološke problematike pa so napisana dela o Županičevem rojstnem kraju Poslednji gušlar na ozemlju Brajcev in Be-

lih Kranjcev, Ime Grk v pomenu velikan pri Belokranjcih v Dravski banovini, Nastižno kumstvo na Belokranjskem ter v zadnjem času napisana razprava Imena rodbin, domov in naselij kot pomožni viri za zgodovino migracij ter nekoliko belokranjskih primerov.

Dr. Niko Županič se je z referati udeležil številnih mednarodnih kongresov za antropologijo in etnologijo v Parizu, Amsterdamu, Atenah in drugod. Jubilat je član Srbske akademije znanosti in mnogih etnoloških in antropoloških društev v tujini, ki mu tudi v zadnjem času dajejo polno priznanje za njegova znanstvena odkritja.

Marija Jagodic

Poročila

Kongres Jugoslovanskih folkloristov v Črni gori

V prvih dneh letošnjega septembra, ko smo v Sloveniji že začenjali čutiti bližajočo se jesen, so se v slikoviti Črni gori, še razpaljeni od vročega poletnega sonca, zbrali folkloristi iz vse Jugoslavije, da skupaj s strokovnimi tovariši iz inozemstva izmenjajo misli in izkušnje. Inozemskih gostov je bilo 12: 4 iz Češkoslovaške, 3 iz Nemčije, 2 iz Sovjetske zveze, 2 z Madžarskega in 1 iz Avstrije.

Da bi mogli udeleženci čim bolj spoznati lepoto črnogorske zemlje in se seznaniti tudi z njeno folkloro, so prireditelji kongresa sklenili, da se zasedanje začne na Ivanovih Koritih pod Lovćenom, nadaljuje v Baru, konča pa v Titogradu. Spotoma smo si ogledali znamenitosti Cetinja in se ustavili v Budvi, Miločeru, Sv. Stefanu, Petrovcu in Sutomoru ob čudoviti obali južnega Jadrana. Pred odhodom z Ivanovih Korit smo obiskali Njegošev grob na Lovćenu, kjer sta veličastni razgled po Črni gori, ožarjeni od zahajajočega sonca, in spev našega spremljevalca, gušlarja v barvitih noši, napravila na nas nepozaben vtis. Na Ivanovih Koritih smo razen gušlarskega petja in igranja na gajde (dude) imeli priliko poslušati zateglo, žalostno narekanje dveh domačink in opazovati temperamentno črnogorsko kolo. V Sutomoru pa smo spoznali zanimive svatbene običaje. Gostoljubnost, ki smo je bili povsod deležni, je dosegla višek v Virpazaru blizu Ska-

darskega jezera, kjer so nam domačini priredili nadvse prisrčen sprejem.

Zasedanje se je začelo 2. sept. v okusno prirejani dvorani hotela na Ivanovih Koritih. Po otvoritvi in pozdravnih besedah predsednika združenja, ravnatelja sarajevskega Inštituta za proučevanje folklorja, Cvj. Rihmana, je v imenu gostiteljev povzel besedo predsednik novoustanovljenega črnogorskega društva, ravnatelj cetinjskega Etnografskega muzeja, Jovan Vukmanović. V preglednem referatu je prikazal značilne poteze črnogorske folklore. Za njim je med drugimi govorila ravnateljica zagrebškega Etnografskega muzeja Marijana Gušić o »ostajnici«. To je dekle, ki po lastni odločitvi ali po volji svojega rodu, če ni moških potomcev, prevzame pravice in dolžnosti poglavarja družine, postane pravno iz žene mož. (Prim. motiv deklicevojaka v naši narodni pesmi).

Zaradi velikega števila referatov (prijavljenih je bilo blizu 40) je kongres naslednje dni zasedal istočasno v dveh ločenih skupinah. V eni so obravnavali glasbeno-folklorna vprašanja, v drugi pa ostale posebne probleme duhovne in materialne kulture. Referati splošnega značaja so bili prihranjeni za sklepno sejo obeh skupin.

Slovenska delegacija je nastopila s šestimi referati. Dr. Niko Kuret, strok. sodelavec Inštituta za slov. narodopisje

SAZU je govoril o potrebi sodelovanja pri proučevanju jugoslovanskih mask. Dr. Milko Matičetov, strok. sodelavec istega inštituta je ob pripovedki »Carigrad« iz Vukove zbirke poudaril važnost sistematičnega zapisovanja in primerjalnega študija jugoslovanskih pripovedk. Dr. Valens Vodušek, ravnatelj Glasbeno narodopisnega inštituta, je ob obrednih pesmih Jugoslavije, zlasti slovenskih kresnih, načel vprašanje tonalnih osnov naše ljudske glasbe. Prof. dr. Radoslav Hrovatin je podal pregled mešanih binarnoternarnih ritmičnih osnov v naši folklori. Na področje plesne folklore sta segla Iko Otrin, ki je govoril o plesnih oblikah v slovenski folklori in podpisana z izvajanjí o plesnem tipu »raju« pri Slovencih.

Od referatov iz drugih republik naj navedem samo najvažnejše. Tako je profesor bogradske glasbene akademije Miodrag Vasiljević predaval o problemih tonalitete v ljudski glasbi. Prof. Elly Bašić iz Zagreba je z melodično-ritmičnega vidika razpravljala o izštevnih strok. sodelavka ansambla »Kolo« Olivera Mladenović pa poročala o prilikah in pozoriških plesa v Srbiji. Vprašanja terminologije srbskohrvatskih narodnih pripovedk se je temeljito lotila Maja Bošković-Stulli, sodelavka Inštituta za narodno umjetnost v Zagrebu. Isto področje, ljudsko prozo, sta zastopala tudi referata Drag. Djordjevića iz Leskovačke Morave in docenta dr. M. Barjaktarovića z Beograda. Prvi je poročal o stanju pripovedk v Leskovački Moravi, drugi je na podlagi motiva mnogomoštva v neki ciganski pripovedki ilustriral indijsko poreklo ciganov. O ostankih črnogorske noše med priseljenci v Istri je govorila Jelka Ribarić, kustodinja zagrebškega Etnografskega muzeja. Univ. prof. M. Filipović iz Sarajeva je s svojim referatom o sledovih staroslovanske trizne pri južnih Slovanih posegel na področje raziskovanja pogrebnih običajev. Hrvaški ljudski dramatik je bil posvečen referat Nikole Bonifačića-Rožina, sodelavca zagrebškega Inštituta za nar. umjetnost. O topografskih elementih narodne pesmi »Ženitba Dušanova« je razpravljala dr. Ž. Mladenović, znan. sodelavec Srbske akademije znanosti, o nastanku in razvoju narodne pesmi o Bitki na Kosovem polju pa je govoril dr. B. Krstić iz Beograda. O. Delorko, sodelavec

zagrebškega inštituta, je v svojem referatu opozoril, da se v folkloristični literaturi vse premalo upošteva manjše zbirke narodnih pesmi in da je še v rokopisih veliko neznanega gradiva, ki je za raziskovalca včasih motivično pomembnejše kakor pesmi, o katerih se navadno piše. Prof. M. Lalevič iz Beograda pa je posvetil obširen referat narodnim pregovorom Vukove zbirke, ki obhaja letos 120-letnico prve izdaje in pomeni važen prispevek za spoznavanje narodne miselnosti.

Od referatov inozemskih gostov naj omenim predvsem tiste, ki so se dotaknili tudi problemov naše folkloristike. Tako je univ. prof. dr. L. Kretzenbacher iz Gradca govoril o »glinastem loncu kot glasbilu«, ki ga v Sloveniji zastopa belokranjsko gudalo in štajerska muga, razširjeno pa je tudi drugod po Evropi. Dr. F. Hoerbuerger, sodelavec Muzikološkega inštituta v Regensburgu, se je posvetil medsebojnemu odnosu plesov slovanskih in germanskih narodov, pri čemer je poudaril važnost upoštevanja obojestranskih vplivov. Dr. O. Sirovátka, sodelavec Ustava pro etnografii pri češki akademiji znanosti v Brnu, je govoril o folklori Hrvatov na Južnem Moravskem ter o skupnih problemih in nalogah češkoslovaške in jugoslovanske folkloristike. Zelo zanimiv je bil tudi referat nemškega slavista prof. dr. M. Brauna iz Göttingena o pojmu »stilizacije« v narodni epiki. Ugotavljal je, da »resničnost« v pesmi ne pomeni popolne skladnosti z zgodovinskimi dejstvi, da je stilizirano tudi življenje, ki ga prikazuje, čeprav se narodna epika nikoli ne oddalji od stvarnosti, neke globlje resničnosti.

Po kongresu je bila v nedeljo 9. septembra letna skupščina Zveze društev folkloristov Jugoslavije, na kateri se je razpravljalo o raznih važnih načelnih in organizacijskih vprašanjih. Skupščino je prišel pozdravit tudi predsednik ljudske skupščine LR Črne gore tov. Blaža Jovanović, ki nas je obiskal že na Ivanovih Koritih, da je prisostvoval otvoritvi zasedanja kongresa. Z zanimanjem je poslušal referate in se potem z nami vred uvrstil v živahno zetsko kolo, ki so ga domačini plesali na Vel. gumnu. Na skupščini je tov. Jovanović pozorno spremljal razpravljanje delegatov in se sam udeležil debate s kratkim govorom, v katerem je pokazal vse-

stransko razumevanje za delo folkloristov. Potem pa so delegati republiških društev izvolili novi zvezni odbor. Za predsednika je bil izbran ravnatelj zagrebškega Inštituta za nar. umjetnost Zoran Palčok. Slovensko društvo zastopata v zveznem odboru dr. Milko Matičetov in dr. Radoslav Hrovatin.

Dr. Zmaga Kumer

Zbor narodopiscev v Celovcu

(Ob 4. kongresu

Zveze avstrijskih zgodovinskih društev v Celovcu od 17.—23. septembra 1956)

Četrty avstrijski »Historikertag« je uvrstil med svoje delovne sekcije tudi sekcijo za historično narodopisje, ki ji je bila določena téma »Raziskovanje poljedelskega orodja«. Na sestanku dne 19. septembra, ki ga je vodil ravnatelj dunajskega Narodopisnega muzeja, univ. prof. dr. L. Schmidt, so bila na sporedu sledeča predavanja: univ. prof. dr. Leopold Schmidt (Dunaj), Der Stand der bäuerlichen Arbeitsgeräte-Forschung in Österreich; univ. prof. dr. Hanns Koren (Gradec), Jochformen und Jochnamen in Innerösterreich; prof. dr. Oskar Moser (Celovec), Das bäuerliche Arbeitsgerät in den historisch-archivalischen Quellen Kärntens; dr. Franz Kollreider (Lienz), Historische Arbeitsgerät-Forschung in Osttirol; direktor Boris Orel (Ljubljana), Der Stand der Erforschung des bäuerlichen Arbeitsgerätes in Slowenien.

Predavanje ravnatelja Borisa Orela se je odlikovalo s svojo nazornostjo in izčrpnostjo. Izbranemu poslušalstvu je predočil stanje ene izmed panog slovenskega narodopisja, ki se lahko brez strahu postavi ob stran raziskovalnemu delu drugih narodov. Zato so navzoči tudi toplo pozdravili predavateljev poudarek na potrebi po sodelovanju narodopiscev zlasti pri raziskovanju poljedelskega orodja sosednjih dežel.

Udeležencem je bilo namenjenih več prireditev, med njimi je bil tudi koroški »domačijski večer« (Kärntner Heimatabend). Ta naj bi bil z govori, recitacijami, skioptičnimi slikami, godbo, petjem in plesi, spretno povezanimi v celoto (vodstvo je imel dr. Fr. Koschier), podal podobo ljudskega življenja Koroške. Zal, smo slišali skozi ves spored samo nemštvo. Slovenski živelj v njem sploh ni prišel do bese-

de. In vendar ljudsko življenje koroških Slovencev s svojim bogastvom zasluži, pa tudi dobra sosesčina zahteva, da ga nihče ne zataji! Koroški Slovenci imajo pevske zборе, ki se po kakovosti brez skrbi merijo z »Singgruppe der Kärntner Landsmannschaft«, pa tudi siceršnje možnosti, da bi se na takšni prireditvi v družbi nemških skupin dostojno postavili in tako skupaj z njimi enakovredno proslavili lepoto in čast koroške dežele. Samo tako bi tuji udeleženci dobili objektivno sliko o njej. N. K.

Mednarodna razstava mask

(Antwerpen, 10. sept. do 15. nov. 1956)

Tudi Slovenci smo bili zastopani na tej razstavi. Prispevali smo Kurentovo masko iz Markovcev pri Ptujju in dve leseni lavfarski maski iz Cerknega (Pust in »te tjrjest«). Poslali smo tudi nekaj fotografij, od katerih je ena — skupina cerkljanskih lavfarjev — objavljena v katalogu. Sodelovanje na razstavi sta oskrbela vzajemno Etnografski muzej in naš inštitut.

Razstava je bila prva te vrste in izredno bogata (519 števil). Dokazuje, kako je v znanstvenem svetu zadnje čase zanimanje za masko naraslo. Hotela je pokazati maske »vseh ljudstev in vseh časov«. To se ji je posrečilo v precejšnji meri. Zadovoljiv prerez je vseboval prvi oddelek, »Stare in nove maske« — maske od predzgodovinskih časov do sodobnih gledaliških mask, v številki kitajske. Bogati so bili izvenevropski oddelki: zlasti Afrika (relativno največje število primerkov), pa tudi Azija z Indonezijo in Balijem, Mikronezija, Melanezija, eskimsko območje, Amerika. Oddelek »Maske v evropski folklori« je edini kazal precejšnje vrzeli. Zastopanih je bilo samo pet držav: Avstrija, Italija, Švica, Nemčija, Jugoslavija; od teh je razstavila Italija same južnotirolske maske, ki niso italijanske, Jugoslavija pa samo slovenske maske. Poleg tega je bilo še nekaj posameznih mask iz Irske, Ogrske, Španije, Poljske, Belgije. Evropski vzhod in sever v tem oddelku, žal, sploh nista bila zastopana — zlasti Balkan bi ga bil mogel bistveno dopolniti.

Katalog je razkošno izdan in vsebuje veliko število reprodukcij na umetniškem papirju. — Razstavo je priredilo mesto Antwerpen v Kr. muzeju lepih umetnosti. N. K.

Etnografija — etnologija — folklor — folkloristika

V tej rubriki bomo odgovarjali na vprašanja naših poročevalcev in bralcev. Za začetek smo v njihovem imenu vprašanje zastavili kar sami — odgovor bo bržčas dobrodošel vsem! Jasni pojmi so osnova uspešnega dela.

Kaj je etnografija? — Kot mnogi drugi nazivi za razne znanosti je tudi to ime sestavljeno iz grških besed »ethnos« (= ljudstvo, narod) in »gráfein« (= pisati); prevedli bi jo tedaj »ljudopis« ali »narodopis« (prim. geografija = zemljepis, orografija = goropis, hidrografija = vodopis). Po vzoru češkega »národopis« smo uvedli pri nas narodopisje, pogosto pa uporabljamo tudi izraze etnografija, etnograf (narodopisec), etnografski (narodopisni). Etnografija ali narodopisje nam pomeni vedo ali znanost o ljudstvu ali narodu. Toda ta oznaka je presplošna, zato označimo natančneje, da je predmet etnografije ljudsko življenje ali ljudska kultura. Ta dva pojma pa razčlenimo še nadrobneje: predmeti in oblike gmo t n e g a (na primer stavbe, oprema hiš, poljedelstvo z orodjem in načini dela, noša, prehrana itd.), d r u ž b e n e g a (običaji ob rojstvu, smrti, pozdravi, fantovska družba itd.) in p o j a v i d u h o v n e g a življenja (ljudske pesmi, pripovedke, verovanja, zdravilstvo, slikarstvo itd.). Etnografija pa raziskuje vsa ta območja, v kolikor se v njih ohranja in izraža ljudsko izročilo.

Kaj je etnologija? — Ta naziv bi mogli prevesti z »narodoslovje«. Toda razlika med etnografijo in etnologijo ni pojasnjena, če bi sklepali, da prva »opisuje« ljudstvo, druga pa »raziskuje, razlaga« njegovo kulturo, oblike njegovega življenja. Etnologija je prvotno pomenila in delno še pomeni nekaterim zahodnim narodom (na primer Nemcem) znanost o tako imenovanih primitivnih ljudstvih Afrike, Amerike, Avstralije in Azije, obenem pa vedo o razvoju človeške kulture vobče. Toda Francozi in Italijani, Rusi in pod njihovim vplivom zadnji čas drugi narodi imenujejo tudi to vedo etnografija. Angleški pišoči znanstveniki pa rabijo zanjo besedo »anthropology« (= nauk o človeku). Srbi in Hrvati označujejo z etnologijo tudi znanost o lastnem ali kateremkoli ljudstvu. Zaradi take neenotnosti so

„Delo folkloristov v korist naši socialistični prihodnosti!“

Tov. Blažo Jovanović, predsednik ljudske skupščine Črne Gore, je s krajšim govorom pozdravil zborovanje folkloristov Jugoslavije

Na rednem občnem zboru Zveze društev folkloristov Jugoslavije v Titogradu dne 9. septembra 1956 je prišlo do živahnega razpravljanja o raznih perecih vprašanjih, kakor so: folklor in šola, folklor in radio, popularizacija folklorne v tisku, radiu idr.; napačna stališča ali celo javni napadi na folkloro (n. pr. Ristič in Davičo v beograjskem »NINU«); organizacija predavanj na konferencah, povezava z mednarodnimi strokovnimi organizacijami na zahodu in vzhodu, povezava s folklornimi delavci v sosednjih deželah, udeležba na strokovnih kongresih v zamejstvu; tehnična oprema pri zbiralnem tisku; tisk, boj »divjim« folklornim izdajam, lasten časopis; delitev dela po komisijah, usklajevanje dela raznih inštitutov; in še in še! Diskusija se je dotaknila tudi nazorskih vprašanj, in to na konkretnem primeru predavanja s konference. Za besedo je zaprosil med drugimi tudi predsednik ljudske skupščine LR Črne Gore, tov. Blažo Jovanović, ki je počastil občni zbor s svojo navzočnostjo, kakor se je že prejšnje dni živo zanimal za delo konference. V njegovem govoru je toliko spodbudnega, da moramo poročati o njem obširneje.

Najprej je tovariš Jovanović pozdravil skupščino folkloristov in čestital k doseženim uspehom. Priznal je,

vedno močnejša prizadevanja, da bi naj izraz etnologija pomenil vsakršno raziskovanje ljudske kulture.

Kaj je folklor in folkloristika? — Tudi pri nas večkrat zamenjujejo etnografijo s folkloro. Angležem (beseda je njihova: folk-lore pomeni znanje ljudstva, to je njegovo pesništvo, verovanje itd., ne pa znanost o ljudstvu — ta pomen je šele drugoten!), Francozom in Italijanom pa pomeni folklor znanost o domačem in vsakem posameznem ljudstvu, pri čemer predvsem upoštevajo njega družbeno in duhovno kulturo. Snov le-teh pa pomeni drugim narodom, tudi nam, folkloro. Znanost, ki folkloro raziskuje, pa imenujemo folkloristiko, nje raziskovalca folklorista. Kakor je folklor del ljudske kulture, tako je folkloristika veja etnografije. Toda ker je tako močno razvita, si je pridobila samostojnost.

da so bile teme referatov zanimive za vsakega javnega delavca, pa čeprav ne bi bil folklorist. Zato je tudi on osebno prav rad in pozorno poslušal tako referate kakor diskusijo. Folkloristi bi po njegovem mnenju lahko veliko prispevali, da bi se razčistile razne sporne stvari iz preteklosti. Znanstveni delavci na tem torišču bi se morali še bolj združiti. Potem šele bodo ljudje pravilneje gledali na preteklost in jo cenili. Pogostoma se lastne stvari podcenjujejo le zato, ker so premalo znane. Naloge in delo folkloristov so pomembni in terjajo natančnosti in strokovnega znanja. V drugih republikah je marsikaj že opravljenega, medtem ko je v Črni Gori to še pionirsko delo. Pri obdelavi gradiva je potrebna povezanost med posameznimi društvi. Mnoge stvari se tolmačijo kot vplivi, ki so prišli od zunaj ali so nastali tu, pa niso bili znani. Brez pregleda nad celoto in brez povezave s sosednjimi narodi bo vsako raziskovanje pač nepopolno!

Tu se je diskutiralo o različnih pogledih na določenem vprašanju. Zeleti je še več diskusije, a prav tako potrebno je tudi pisati o vsem tem, tako pravi Blažo Jovanović. Na stališča (omenjena v diskusiji) tovarišev Rističa, Daviča in drugih — vsak izmed njih je avtoriteta v tem ali onem vprašanju — je treba odgovarjati, da bi tako prišli do resnice. Razumljivo je, da so tu različne pozicije. Prva je stara, idealistična šola, druga, novejša, z materialističnega stališča. Priti je treba do stvarne resnice, a to bo mogoče s skupnim razpravljanjem. Naš nadaljnji razvoj bo hitrejši, če bomo poznali preteklost; vse, kar je pozitivnega v preteklosti, je treba povezati s sedanostjo in vzeti kot temelj za nadaljnje delo. Vendar so tudi stvari, ki jih življenje prehitava in se ne bodo mogle obdržati; pomembne pa so kajpada za poznavanje preteklosti. S kongresi se folkloristi uveljavljajo v javnosti. Delo tega III. kongresa je bilo uspešno in bo pritegnilo pozornost javnih delavcev. Kongres je posebej podprl tiste ljudi, ki se v Črni Gori ukvarjajo s tako problematiko.

Tako je govoril predsednik Jovanović in se na koncu še zahvalil vsem, ki so obdelali kako črnogorsko temo.

Pripomnil je, da so si ljudske oblasti v Črni Gori prizadevale, da bi se udeleženci kongresa počutili čim bolje. Nazadnje je še svetoval, naj bi se republiška društva folkloristov medsebojno čim bolj zblížala in spoznala,

da bi se doseženo bratstvo in edinstvo še naprej negovalo in krepilo. Zaželel je veliko uspehov in izrekel svoje prepričanje, da bo skupnost podprla delo folkloristov, kar bo v korist naši socialistični prihodnosti!

Naše narodopisne ustanove

Etnografski muzej v Ljubljani

Etnografski muzej v Ljubljani (EM) je naša osrednja etnografska muzejska ustanova; njena naloga je, da zbira, ohranja, preučuje in razstavlja etnografske predmete, stvarne spomenike ljudske kulture z vsega slovenskega ozemlja. EM je bil ustanovljen po zaslugi njegovega prvega direktorja dr. N. Zupaniča leta 1923, vendar se zgodovina njegovih zbirk ne začne šele s tem letom. Temeljne zbirke EM so mnogo starejšega datuma. EM je namreč leta 1923 dejansko nastal iz etnografskega oddelka Narodnega oziroma bivšega Kranjskega deželne muzeja in je ob svoji ustanovitvi prevzel etnografske zbirke tega oddelka, ki predstavljajo pravzaprav predhodno razvojno dobo EM. Ta doba nam govori o skromnih začetkih zbiranja etnografskih predmetov, med drugim o razstavi slovenskih etnografskih zbirk v okviru kompleksne kulturno-zgodovinske zbirke, ki je na začetku 20. stoletja imela predvsem namen, da govorimo z besedami tedanjega kustosa Walterja Schmidta, »pokazati sliko lokalne kulture kranjske dežele v zaskrojenih skupinah«.

Prvo razvojno dobo EM (1923—1945) bi na kratko mogli takole označiti: EM nima svoje lastne zgradbe, gostovati mora v Narodnem muzeju, kjer je podobno kakor etnografski oddelek bivšega Kranjskega deželne muzeja mogel prikazovati s svojimi razstavnimi zbirkami v eni sami dvorani in majhnem delu hodnika dokaj skromno, omejeno podobo slovenske ljudske kulture, večidel ljudsko umetnost in nošo z nekaterih območij bivše Kranjske. V tem obdobju pa je vse kakor opravilo plodonosno delo za razvoj slovenske etnografske znanosti 17 letnikov muzejskega glasila »Etnolog«, v katerih so bile objavljene razne temeljne razprave iz naše etnografije, tako med drugim o slovenski alpski hiši, o poslikanih panjskih končnicah, péči, avbi, kmečki skrinji, malem kruhku, raznih običajih itd.

Po osvoboditvi, to je z letom 1945, pa prehaja EM v drugo razvojno dobo svojega delovanja. Muzej je sicer še vedno gost v zgradbi Narodnega muzeja, vendar so se v tem obdobju znatno izboljšale njegove razstavne možnosti. Leta 1947 so se vsi trije muzeji v poslopju Narodnega muzeja temeljito preuredili. Ta preureditev je prinesla EM tri razstavne dvorane, ki so omogočile mnogo večjo, preglednejšo in smotrnejšo razstavo etnografskih zbirk kot doslej. V treh razstavnih dvorinah je slovenska ljudska kultura predstavljena v treh poglavitnih skupinah: 1) kmečka hiša, njevo gospodarstvo, gospodinjstvo, obrt; 2) ljudska noša; 3) ljudska umetnost in običaji. — V dvorani prve skupine visi na steni velika karta raznih tipov slovenske kmečke hiše, pod njo so razstavljene makete (vzorci) raznih gospodarskih prituklin z Dolenjskega. V tej dvorani je dalje razstavljeno poljedelsko orodje, živinska oprema, lovške pasti, razno hišno oziroma kuhinjsko orodje in posodje, domači pletarski izdelki, kmečko pohištvo, naprave domače tkalske obrti itd. V dvorani ljudske noše so razstavljene razne slovenske ljudske noše: Ljubljanka iz srede 19. stoletja, Poljanka iz Bele Krajine, Gorenjec in Gorenjka s pečo, Ratečan in Ratečanka, tržaška okoličanka iz Škednja, goriška okoličanka, Ziljanka s Koroškega in ljubljanska okoličanka v zimski noši iz prve polovice 19. stoletja. Te noše dopolnjuje velika karta s tipi slovenske ljudske noše v 19. stoletju ter razno drugo gradivo v slikah. Dve stenski omari kažeta nekaj najpristnejših in najznačilnejših vzorin ter delov moške ljudske noše: prevleke za posteljne blazine, prte in prtice, otirače, pastirski plašč iz bičja, bloške smuči, krpelje, kmečki kožuh, razna pokrivala, pasove itd. V dvorani ljudske umetnosti in običajev je prikazana ljudska keramika, dalje so razstavljena zaobljubna (votivna) darila, primerki domačih igrač, preslice s kolovratov,

gorjuške pipe, modli za škofjeloški mali kruhek s samim pecivom, velikonočne pisanice itd. V posebni vitrini je razstavljeno ljudsko nabožno kiparstvo, na steni so razobešene votivne podobe, stare slike na steklo, poslikane panjske končnice itd. Iz slovenskih ljudskih običajev je prikazana pustna žival »gambela« in Kurentova maska s Ptujkega polja, dalje pustne maske iz Cerknega na Primorskem ter pustna kamela iz Suhe Krajine. Čeprav pomeni sedanja etnografska razstava znaten napredek v primerjavi s prejšnjimi, vendar moramo tudi o njej reči, da je začasnega značaja, kajti EM bo mogel slovensko ljudsko kulturo predstaviti v vsej polnosti šele v prostorih svoje lastne zgradbe.

Za ta čas pa se EM pripravlja že danes, in sicer tako, da načrtno izpopolnjuje svoje pomanjkljive etnografske zbirke z novimi predmeti. Danes štejejo njegove zbirke okrog 12.000 predmetov ter je potemtakem v enajstih letih po osvoboditvi pridobil nad 6.000 novih etnografskih predmetov. Nove zbirke so zajele predvsem tiste dele slovenskega ozemlja, ki jih je muzej prej bolj ali manj prezrl, hkrati pa je muzej po drugi strani posvetil posebno skrb tistim etnografskim panogam, ki so bile v zbirkah pomanjkljivo zastopane (na primer poljedelstvo, živinoreja, obrt, lov, promet itd.).

Izpopolnjevanje pomanjkljivih etnografskih zbirk pa povezuje EM v veliki meri s svojo drugo nalogo širokoteznega značaja: z etnografskimi skupinami raziskati določena območja slovenskega ozemlja. EM je to svojo nalogo začel uresničevati s sodelovanjem raznih kulturno-znanstvenih ustanov in šol 1948. leta in od tedaj pa do letos je delalo na terenu skupno 13 etnografskih skupin, ki so raziskale razne kraje na Dolenjskem, v Slovenski Istri, na Primorskem in na Notranjskem. O tem svojem etnografskem delu pripravlja EM posebna poročila. — Razen tega pa se EM s posebnimi raziskovanji briga za razne ogrožene grotne spomenike naše ljudske kulture, tako med drugim za pluge, rala, brane, bloške smuči, krpelje, panjske končnice itd.

O znanstvenih prizadevanjih EM po osvoboditvi zgovorno priča tudi naslednik glasila »Etnolog« — »Slovenski etnograf«, časopis za etnografijo in folkloristiko, ki ga izdaja muzej od 1948. leta. Doslej je izšlo 9 letnikov, v katerih najdemo med sodelavci ve-

čino slovenskih etnografov in folkloristov.

EM hrani tudi lepo zbirko etnografskih predmetov iz Afrike, Azije in Amerike. Večina teh predmetov je razstavljena na posebni občasni razstavi, ki je bila odprta v zgornjih prostorih Narodnega muzeja letos v oktobru in bo trajala do pomladi leta 1957.

Mogli bi še govoriti o ohranjanju muzejskih zbirk po osvoboditvi, to je o muzejskem preparatorsko-restavratorskem delu, dalje o stiskah muzeja s skladišči in delovnimi prostori, vendar o vsem tem ob drugi priložnosti.

Zaključno naj o EM in njegovem razvoju po osvoboditvi povzamemo tole: EM se je v letu 1945 sicer na novo organiziral, temeljito je preuredil svoje zbirke ter na široko razvil svoje raziskovalno in znanstveno delo, vendar je mogel napredovati le toliko, kolikor so mu danes možnosti dopuščale. S povečanjem vsestranske delavnosti muzeja se je v kratkem času vnovič pojavilo staro vprašanje v vsej ostrini: pomanjkanje razstavnih, delovnih in skladiščnih prostorov. Iz tega stanja vidimo en sam izhod, eno samo rešitev: da EM dobi čimprej svojo lastno muzejsko zgradbo. To je za EM v resnici osrednje vprašanje.

P a b e r k i

Desetništvo v irskem izročilu

Pojavu slovenskega »desetega brata« in »desetnice« doslej v evropskem ljudskem izročilu nismo našli para. V opombah k pesmim v zbirki »Peli so jih mati moja« (Ljubljana 1943, str. 152) je poskusil Ivan Grafenauer pojasniti desetnico, o desetem bratu pa je moral zapisati, da »ostaja ob njej še vedno teman«.

Zdi se, da pozna nekaj podobnega irsko ljudsko izročilo in da se nam tam obeta razjasnitev doslej nerazumljivega pojava.

Letos je izšel prevod irskih pravljic v nemščini, »Diarmuid mit dem roten Bart« (Eisenach u. Kassel 1956) izpod peresa prof. dr. Ludwiga Mühlhause, ki je — kakor je videti — dober poznavalec irščine in irskega ljudskega izročila. V opombi k pravljici »Liam Donn« omenja desetništvo kot pojav, ki ga irsko izročilo dobro pozna, dasi tudi v njem njegov prvotni smisel ni več jasno ohranjen.

Irski kralj — tako pripoveduje pravljica — je bil nekoč na lovu. V dolini je zagledal divjo raco, ki je z dvanajstimi račkami hitela k jezeru. Enega izmed mladičev je ves čas podila stran, dokler ni zaostal. Kralju, ki se je temu čudil, je dejal »modri stavec« (= druid): »Raci se je izvalilo vseh dvanajst mladičev in nobeden ni ostal Deachmi. Zlo bi pretilo raci in njenemu zarodu, ako bi vsaj enega mladiča ne žrtvovala Deachmi.« Kralj se je ustrašil. Tudi on je imel dvanajst sinov. Druid mu je sveto-

val, naj najljubšega prepusti Deachmi, če si hoče zagotoviti trajno srečo. Kralj in kraljica sta se odločila, da bosta žrtvovala Deachmi tistega izmed sinov, ki se bo zadnji vrnil z lova. Tri večere zapored je bil Liam Donn, najmlajši in obema najljubši sin, zadnji domá. Oče mu je dejal: »Mislim, da si ti tisti izmed mojih sinov, ki ga moram dati Deachmi. Tvoja usoda je, da te moram pregnati, in čeprav si mi ljubši kakor luč mojih oči, te moram pahnuti v daljni svet...« (Prim. slovo naše desetnice!) Toda tudi grški kralj je moral storiti takisto z eno izmed svojih dvanajsterih hčera. Liam Donn jo je poiskal in se po mnogih pustolovščinah z njo oženil.

Pravljica o Liamu Donnu pa ni edina irska pravljica, ki vsebuje motiv desetništva. Mühlhausen našteva še nekaj drugih s pripadajočo literaturo.

»Deachma(dh)« je pravzaprav vrstilni števnik »deseti, -a, -o«; kot ženski samostalnik pomeni »desetino«. Če se pa govori o »Deachmi«, ki ji je treba desetino žrtvovati, je mišljena oseba. Katera, ne vemo — najbrž neko (žensko) božanstvo. Prvotna žrtev je bila verjetno desetina, to dokazuje naziv. Pozneje se je delež spreminjal — v pravljici o Liamu Donnu je žrtvovani delež dvanajstina, odlomek iz zbirke pripovedk o Finnu, »Acallamh na Senorach« (Pogovori starcev), govori celo

o tretjini: »Pokrajina Leinster je dala tretjino svojih otrok (!) in tretjino svoje posesti svetemu Patriku; zato se tisti hrib odtistihmal imenuje hrib Deachmadhe.«

Da poznamo desetniški motiv Slovinci in Irci, je zanimivo. Ne smemo pa pozabiti, da je znan doslej še en motiv, ki je skupen nam in Ircem. Ivan Grafenauer je pokazal v svojem članku »Blagor ubogim v slovenski narodni pesmi« (Koledar Slovenske Koroške 1955, Celovec 1954, str. 103—113) na podobnost slovenske legendarne pesmi in irske pripovedke o Marijinem potovanju z malim Jezusom. Izrečno pravi: »Podobnosti so take, da jih more razložiti le neka ustna ali književna zveza. S tem pa se moramo danes tudi že zadovoljiti. Ugibanje, kako je prišlo do te zveze, bi bilo ob pomanjkanju potrebnega gradiva prazno ugibanje. Iskanje zveznih členov pa se je pri nas in na Irskem že začelo.« Tudi desetništvo — Deachmadh bo zahtevalo takšno raziskovanje z obeh strani. N. K.

OTROŠKE IGRE

Leta 1953 je razposlal naš Inštitut svojo vprašalnico št. 2 o otroški igri. Ta vprašalnica sama po sebi sicer ni dosegla pričakovane uspeha. Zato pa smo z drugimi prijemi vendarle nabrali še precej otroških iger, tako da jih imamo danes zbranih okoli 1300. Naše zbiranje otroških iger pa s tem ni končano. Zbiranje nadaljujemo! Na razpolago imamo še nekaj izvodov tiskane vprašalnice, ki vsebuje tudi vsa navodila in pojasnila. Ako jo želite imeti, Vam jo pošljemo, samo pišite nam!

ROKOPISNO BLAGO

Preden odidejo šolarji in dijaki na zimske počitnice, bi jih učiteljstvo in profesorji lahko opozorili na pomen starega rokopisnega blaga (stare rokopisne pesmarice in drugi ljudski rokopisi), ki se uničuje na podstrešjih, v starih skrinjah ali pa ga trgajo otroci in z njim gospodinje celo kurijo. Naj povedo, kje imajo kaj takega! Javite nam, prosimo, kar boste zvedeli. Takšno blago tudi odkupimo.